

Yaşam Hakkı: Tekerlekli Sandalye Kullanıcılarının Konut İç Mekân Donatı Elemanları ve Mobilya Kullanımı

Hamza ÇINAR, Haldun Ender ERDEM

ÖZET

Bu çalışma, Avrupa Birliğine aday ülke Türkiye’de yaşayan engelli bireylerin (tekerlekli sandalye kullanıcıları) yaşam hakkı kavramı çerçevesinde konut mekân donatı elemanları ve mobilya kullanımına yönelik hareket özgürlüklerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda başkent Ankara alan çalışması olarak seçilmiştir. Bu kentte yaşayan 72 tekerlekli sandalye kullanıcısına araştırma anketi uygulanmış ve veriler *Spider* metoduna göre analiz edilmiştir. Sonuçta, tekerlekli sandalye kullanıcılarının yaşamsal ihtiyaçlarının giderilmesinde konut içi ve konut dışı eylemsel hareketlerinde konut mekân donatı elemanları ve mobilya kullanımında zorluk/sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu durumun tekerlekli sandalye kullanıcılarının hayatlarını zorlaştırdığı ve yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkileyerek yaşam haklarının kullanılmasında engel olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tekerlekli Sandalye Kullanıcıları, Yaşam Kalitesi, Donatı elemanları, Mobilya

Life Right: The Use of Housing Interior Elements and Furniture for Wheelchair Users

ABSTRACT

This study aims to analyze the maneuvering freedom of wheelchair users, live in Turkey, a candidate of European Union, at interior and exterior home for using housing elements and furniture in respect to the concept of life rights. For this aim, the capitol city Ankara is chosen for a case study. A research questionnaire was carried out with the 72 wheelchair users and the obtained data was analyzed in accordance with the Spider Method. According to the research findings, difficulties were identified in fulfilling the life need, carrying out the activities and use of housing elements and furniture at both interior and exterior home. This result makes the life of disability difficult and affects their lives with the reduction of life quality. This ends up with obstacles in the use of disability rights.

Key Words: Wheelchair Users, Life Quality, Housing Elements, Furniture

1. GİRİŞ

Ulusal ve uluslararası platformlarda, engelli bireylerin hayatlarını kolaylaştıran çözüm ve çözüm önerilerinin tartışıldığı 21.yüzyılda, gelişmiş ülkelerde engellilere yönelik teorik ve uygulamalı çözümler, gelişmekte ve az gelişmiş olan ülkelere göre kıyaslanamayacak düzeyde ciddi boyutlardadır. Herkes için eşitlik ilkesi ile hareket eden Birleşmiş Milletler (BM) belgelerinde engellilik konusu, ilk kez 1948 yılında yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde karara bağlanmış olsa da BM sistemi içerisinde engellilikle ilgili çalışmaların başlama tarihi 1945 yılına dayanmaktadır (1-3).

Engelliler için BM tarafından yürütülen ‘Dünya Eylem Programı’nın temel amaçlarına göre, engelli bireylerin yaşam kalitelerinin artırılmasına yönelik yaptırımlar; engelli bireylerinde ‘sosyal hayatta, kalkınma

Makale 03.01.2008 tarihinde gelmiş, 22.01.2008 tarihinde yayınlanmak üzere kabul edilmiştir.

H. ÇINAR, Gazi Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi, Mob. ve Dek. Eğt. Böl., 06500 Teknikokullar, Ankara hamzacinar@gazi.edu.tr

E. ERDEM, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sandıklı Meslek Yüksek Okulu, Mobilya ve Dekorasyon Bölümü,

Digital Object Identifier 10.2339/2008.11.2.169-174

sürecine tam ve etkin katılımı konusunda destek sağlanması’, ‘engellilere sağlanan hakların ve onurlarının korunmasına yönelik çabaların artırılması’ ve ‘eğitim, istihdam, bilgi edinme, ürün ve hizmetlere erişimlerinin kolaylaştırılması’ şeklindedir (4). Engelli bireylerin sosyal hayata etkin bir şekilde katılımı; eğitim, istihdam, bilgi edinme, ürün ve hizmetlere erişimlerinin kolaylaştırılması ülkelerin engelli kültürü ile doğrudan ilgilidir. Bu kültürün oluşturulması ve toplum içerisinde yaygın olarak kullanılması, bireyden başlayarak bütün toplumu, kurum ve kuruluşları ilgilendiren hassas bir konu ve gösterge olarak kabul görmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde engellilere yönelik mevzuatın ana çerçevesini oluşturan Amerika Engellilik Yasası en etkili hukuki düzenlemedir. Amerika Engellilik Yasası (ADA), başta istihdam olmak üzere; eyalet ve yerel yönetim birimlerinde, kamuya açık veya ticari yerleşim mekânlarında, ulaştırma ve telekomünikasyonda engellilik nedeniyle insanlar arasındaki ayrımcılığı ilke olarak yasaklamıştır. ADA’nın engellilere yönelik koruyucu hükümleri dört ana başlıkta toplanmaktadır. Bunlar; istihdam, eyalet ve yerel yönetim faa-

liyetleri, kamu ulaşımı ve kamuya açık yerleşimler ile iletişim hizmetleridir (5). Yine ABD’de Mimari Engeller Yasası (ABA), federal kurumlarca veya federal fonları kullanan diğer kurumlarca inşa edilen, satın alınan veya kiralanmış binalarda fiziksel erişim ile ilgili federal standartların uygulanmasını zorunlu kılmıştır (5).

Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde ise, gelişmiş ülkeler kategorisinde yer almakla birlikte, birlik ülkeleri arasında engelli yaşam haklarına yönelik yapılan uygulamalarda farklılıklar olduğu söylenebilir. Son katılan üye ülkelerle birlikte AB nüfusunun 455 milyonu bulunduğu düşünüldüğünde, Birlik nüfusunun % 10’unun engelli insanlardan oluştuğu ve yaklaşık 45 milyon engelli bireyin yaşadığı ortaya çıkmaktadır (6). AB politika ve uygulamalarında, engelliğin sadece akademisyenlerin çalışma konusu olmadığı ve tüm toplumu ilgilendiren bir konu olduğu vurgulanmakta, engelli bireylerin ihtiyaç sahibi olarak değil, eşit haklara sahip olan vatandaşlar olduğu ve hiçbir şekilde ayrımcılığa maruz bırakılmayacakları belirtilmiştir (7). AB politikaları, engellileri toplumda yaşayan en dezavantajlı ve sosyal hayatın bütün alanlarında zorluklarla karşılaşan grup olarak nitelendirmektedir (8).

Bu yaklaşımın temel ilkeleri AB Engelli mevzuatlarına göre, Amsterdam Antlaşmasının 13. maddesinde belirtilen hakka dayalı hizmet ve ayrımcılığı ortadan kaldırılmakta, her alanda hak eşitliği ile ilgili olan kısmı kabul edilmektedir. Bu bağlamda, çevresel ve fiziksel engeller ortadan kaldırılmaktadır. Fiziksel çevreden kaynaklanan engeller, engelli bireylerin sosyal hayata katılımını zorlaştırmakta ve onların eşit haklardan faydalanmasını engellemektedir. Sosyal eşitlik çerçevesinde tüm engellerin ortadan kaldırılması ile kamuoyunun bilinçlendirilmesi öngörülmektedir [7]. Ancak, karşılaşılan sosyal problemlerin, fiziksel engellilerin yetersizliklerinden kaynaklanan engellerden daha fazla kısıtladığı iddia edilmektedir.

Türkiye’deki duruma bakıldığında ise, engelli oranı toplam nüfus içinde %12.9’dur. Fiziksel engelin türüne göre değerlendirme yapıldığında; ortopedik, görme, dil, işitme ve konuşma ile zihinsel engellilerin %2.58, müzmin hastalığı olanların %9.70 olduğu, yerleşim bölgelerine göre değerlendirme yapıldığında ise kırsal alanda engellilerin daha fazla olduğu görülmektedir (1). Farklı bir örnekte ise Türkiye’de engellilerin tamamlanmış eğitim düzeyine göre, okuma yazma bilmeyenlerin oranı %36.3’ tür. Kırsal alanlarda yaşayanlarda ve kadınlarda bu oran daha yüksektir (9). Bu oranlara göre 8 milyon civarı engelli birey, aileleriyle birlikte 32 milyonluk bir nüfusa ulaşırken, engellilik ülkemizde nüfusunun yarısını ilgilendiren önemli bir konu olarak durmaktadır.

Bu bağlamda, Birleşmiş Milletlerin 1948 yılında yayınladığı ‘İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ne göre; ‘Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır’; ‘Sakat Kişilerin Hakları Beyannamesinde’ ise ‘Engellilerin kendi kendilerine yeterli olmalarını sağlayan önlemler alınmalıdır’ [3] ilkeleri birçok ülke tara-

findan benimsenmiş ve engelli bireylerin yaşamlarını kolaylaştırıcı ekonomik, sosyal ve çevreci yatırımlara gidilmiş olsa da gelişmiş ülkeler haricinde ki ülkelerde, engelli bireylerin topluma uyumu ve yaşam standartlarının artırılması gündem dışı tutulabilmekte veya henüz yeni yeni tartışılmaktadır. Ulusal bağlamda, Türkiye insan hakları evrensel bildirgesini 1949da kabul etmiş ve T.C. Anayasasının 61. maddesinde belirtildiği üzere ‘Devlet sakatların korunmaları ve toplum hayatlarına intibaklarını sağlayıcı tedbirler alır’ (10-11) maddeleri ile, insanların hiçbir ayırım gözetilmeksizin ‘insan olma’ gerekliliği doğrultusunda yaşam, özgürlük ve güvenlik haklarının olduğunun altı çizilmiştir. Bu ulusal ve uluslararası kabullenmeler meselenin çözümünde fiziksel engelli ve engelsiz insanlara tanınan haklar arasında hiçbir fark olmadığını göstermektedir. Ancak, ulusal ve uluslararası bildirge ve kanunlarda eşit hak ve özgürlüklerin sağlanması öngörülse de, 21. yüzyıla girerken AB’ye aday ülke konumundaki ülkemizde, sosyal hizmetler alanlarında ve günlük yaşam alanlarındaki sınırlamalara, fiziksel çevredeki olumsuzluklarda eklendiğinde engeller artmakta, engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımı kısıtlanmakta ve bağımsız hareket etme olanaklarının sınırlı kaldığı görülmektedir.

Ülkemizde fiziksel engelli (tekerlekli sandalye kullanıcıları) bireylerin çevre ve konut alanlarındaki yanlış veya tek yönlü tasarımlardan dolayı hareket özgürlüğünün çok sınırlı olduğu veya hiç olmadığı söylenebilir. Gelişmiş ülkelerde ise insan haklarına verilen önemin etkisi ile engelli veya engelsiz tüm bireylerin yaşamları herkes gibi eşit faaliyetleri içerecek şekilde düşünülür. Bu insanlar için hizmetler, ulaşılabilir çevre, kullanılabilir toplu taşıma araçları, erişilebilir konut ve mobilya gibi bütün unsurlar ‘herkes için tasarım’ sloganı ile herkesin kullanıma uygun alanlar oluşturmaya yönelik projeleri içermektedir.

Ulusal ve uluslararası literatüre göre konut ve sosyal yaşam alanlarında, engelliler ve yaşlılara yönelik akademik ve bilimsel çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Mutluer (12), tekerlekli sandalye kullanan engellilere yönelik yaptığı çalışmada, tekerlekli sandalye kullanan engellilerin özelliklerini belirtmiş, engellerin tespit edilmesi ve tasarımlarda herkes için ulaşılabilir olan yaklaşımları açıklamaya çalışmıştır. Çınar (13) ise, Türkiye’de engelliler için mobilya tasarım ve üretimine yönelik düşünülerin eğitim sisteminde ve üretim sanayisinde yaygın olmadığını iddia etmiştir. Farklı bir çalışmada ise, Türkiye’de engelliler için mobilya tasarım ve üretim felsefesinin yaygın olmadığı vurgulanmıştır [14, 15]. Yıldız ise, engellilerin gereksinimleri doğrultusunda kentsel alanları ele alarak standartlar belirlemiş ve değişik engelli grupların, bu alanları kullanmaları için ortak tasarım çözümleri önermiştir [16]. Goldsmith, engellilerin antropometrik ölçülerinden hareketle konut, okul ve sosyal yaşam alanlarını inceleyerek konu ile ilgili çözüm önerileri getirmiştir [17, 18]. Sürmen (19) ise tekerlekli sandalye kullanıcılarının hareketlerini inceleyerek, bu engellilerin antropometrik ölçülerini vermiş, onlara yönelik yapılan çalışmalarda uyulması gereken

mimari ölçüleri belirtmiştir. Sapey (20), engelli konutları adı altında engelli bireylerin konut ihtiyaçlarını incelemiştir. Berg ve ark. (22) ise, engelli bireylere yapılan yanlış tasarım ve modifikasyonlardan kaynaklanan kazaların verdiği zararları tespit etmişlerdir. Gündüz [22], öncelikli olarak istatistik veriler ile engelli konusunu incelemiş, engellilerin yaşam koşulları ve sorunlarını istatistiksel verileri kullanarak çözümlenmeye çalışmıştır.

Konut dışı ve içi mekânlarda mobilya ve donatı elemanlarının kullanımlarında tekerlekli sandalye kullanıcılarının yaşam özgürlüklerini tespit etmeye yönelik akademik bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmada tekerlekli sandalye kullanıcılarının yaşam hakkı çerçevesinde yaşam kalitesi, konut içi ve dışı mekânlarda mobilya ve donatı elemanlarının kullanım kolaylıkları ve/veya zorlukları tespit edilerek tekerlekli sandalye kullanıcılarının yaşamları analiz edilmiştir.

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

2.1. Materyal ve Yöntem

Başkent Ankara’da her yaştan ve farklı kesimlerden insanlara ulaşabilmek için Başbakanlık Özürlüler dairesi, Türkiye Sakatları Koruma Derneği, Doğan Çağlar Ortopedik Okulu, Hacettepe Hastanesi, Gülhane Askeri Tıp Akademisi ve sokaklarda karşılaşılan tekerlekli sandalye kullanıcıları ile iletişime geçilerek, tesadüf seçilen 72 tekerlekli sandalye kullanıcısı araştırma kapsamına alınmıştır. Ancak, 17 kullanıcı araştırma anketine cevap vermekten kaçınmış ve toplamda 55 kullanıcıdan alınan veriler, araştırmada kullanılmıştır.

Araştırma verileri kapsamlı olarak hazırlanan “araştırma anketi” ile elde edilmiştir. Pilot çalışması ile tekerlekli sandalye kullanıcılarının içinde buldukları genel durum tespit edilmiş, kullanıcılardan alınan ön bilgiler ve uygulama zorlukları göz önüne alınarak kapsamlı hazırlanmış olan anket sadeleştirilerek yeniden tasarlanmış ve araştırma anketi uygulanmıştır. Anket çalışmasında tekerlekli sandalye kullanıcılarından ellerini

nerek sıralanmıştır. Araştırma sürecinde kaynaklardan konularla doğrudan ilgisi olmayanlar ayrı tutulmuş, önceden düşünülmemiş fakat araştırmaya katkısı olacağı düşünülen verilere göre içerik zaman zaman yeniden düzenlenmiştir. Bu manada Spider Metodu verilerin değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Spider Metodu, konunun çok boyutlu sentez ve analizlerin yapılmasına izin vermesi nedeni ile tercih edilmiştir (23). Bu veriler açıklayıcı ve anlaşılabilir olması açısından SPSS ve Microsoft Excel programlarından faydalanılarak tablo haline getirilmiştir. Daha sonra tablolar yorumlanarak birbirleriyle ilişkilendirilmiştir.

Bu çalışmada, verilerin nitel analizi, araştırmanın hedeflerini belirlemek için elde edilen verilerin incelenmesi ve sınıflandırılmasından oluşmaktadır. Nitel veriler analiz aşamasındaki problemleri gösterirken toplanan veriler değişken ve çok sayıda oluşmuştur. Bu bağlamda, Rawlings’e göre, nitel verileri analiz eden yöntemler genel olarak araştırmanın bir parçası şeklinde kabul edilmekle birlikte verilerin analizinde tek bir doğru yöntemin bulunmadığı ileri sürülmektedir. Rawlings’e göre araştırmacılar; verilerde ne olduğuna dikkat edip, dış sınıflandırmaların etkisini engelleyerek ve yöntemlerinin kabul edilebilirliğini sağlayarak araştırmanın seyri içerisinde kendi yöntemlerini geliştirmelerinin daha etkili sonuçlar çıkarabileceğini iddia etmiştir (23).

3. BULGULAR

Tekerlekli sandalye kullanıcılarının yaşamsal ihtiyaçlarının giderilmesinde konut içi ve konut dışı eylemsel gereksinimlerinde mobilya ve iç donatı elemanlarının kullanımlarında yaşadıkları zorluk/sorunlar aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

Tekerlekli sandalye kullanıcılarının oturdukları konut tipleri ve mülkiyet durumlarına ilişkin veriler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1 verilerine göre; oturlan konutların %97’lik gibi büyük bir oranının özel tasarım sonucu

Tablo 1. Konut Tipi ve Oturum Konumu

Konut Türü	Özel Tasarım %		Konutlar Tipi %	Mülkiyet Durumu %	
	Evet	Hayır		Kiracı	Ev sahibi
Apartman dairesi	2	98	73	58	42
Müstakil tek kat	4	96	7	66	34
Müstakil çok kat	2	98	20	64	36
Genel değerlendirme	3	97	100	63	37

rahatlıkla kullanabilen, altı ay ve daha fazla süredir tekerlekli sandalye kullanan kişilerden faydalanılmıştır. Araştırma verileri, anket formuna bağlı kalınarak deneklerle yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda 12 Şubat 2006- 20 Mayıs 2006 tarihleri arasında elde edilmiştir.

2.2. Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler toplandıktan sonra incelenmeye tabi tutulmuş, birbirinden bağımsız ve farklı gibi görünen veriler, bir anlam bütünlüğü oluşturacak şekilde düzenle-

oluşmadığı ve sadece %3’lük kısmının tekerlekli sandalye kullanıcılarının kısmı ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde tasarlandığı söylenebilir. İkamet eden grubunun büyük bir oranının (% 73) apartman dairesinde, %7’lik oranının müstakil tek katlı ve %20’lik oranın ise müstakil çok katlı konutlarda yaşadıkları söylenebilir. Genel olarak tekerlekli, sandalye kullanıcıların kendi konutuna sahip olmadığı (%63) kiralık konutlarda (%37) ikamet ettikleri söylenebilir.

Tekerlekli sandalye kullanıcılarının oturdukları konutta kiracı ve ev sahibi olmaları ile konut büyüklüğüne ilişkin veriler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Konut Büyüklüğü ve Oturum Konumu

Konut Büyüklüğü (m ²)	Yüzdelerik frekansı%	Oturum konumu %	
		Kiracı	Ev sahibi
60 – 79	5	100	0
80- 99	33	80	20
100 – 119	43	69	31
120 – 139	15	66	34
140 ve üzeri	4	0	100
Genel değerlendirme	100	63	37

Tekerlekli sandalye kullanıcılarının çoğunlukla 90 – 120m² lik konutları tercih ettikleri söylenebilir. 90m² altındaki konutlarda yaşayan kullanıcıların genellikle kiracı oldukları, 120 ve 140m² üzerinde olan konutlarda ikamet edenlerin çoğunluğunun mülk sahibi olmaları dikkat çekmektedir.

Tablo 3. Konut İçi ve Konut Dışı Ulaşımında Engeller

Konuta Ulaşım	Kiracı				Ev sahibi			
	Konut içi		Konut Dışı		Konut İçi		Konut Dışı	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Merdiven	0	100	93	7	0	100	50	50
Asansör	9	91	5	95	10	90	73	27
Rampa	0	0	2	98	13	87	100	0

Türk İmar Kanununda konut büyüklükleri analiz edildiğinde (24, 25), araştırma grubunun büyüklük bakımından standartların üzerindeki konutlarda ikamet ettikleri söylenebilir. Ancak, tekerlekli sandalye kullanıcılarına yönelik konut büyüklüğü standardizasyonunun henüz bulunmaması, mevcut ölçülerin değerlendirmesini cevapsız bırakmaktadır. Tekerlekli sandalye kullanıcılarının kullanımına yönelik konut ebatlarının olmayışı nedeniyle, ülkemiz şartlarında kullanıcıların standart ölçülere sahip olduğu düşünülen konutları tercih ettikleri söylenebilir.

Tekerlekli sandalye kullanıcılarının konut içi ve dışı hareketlerinde kullandıkları merdiven, asansör ve rampa kullanımlarına ilişkin veriler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 4. Yaşamsal İhtiyaçlara Yönelik Eylemlerin Yapım Zorluğu

Eylemler	Yapım zorluğu %				
	İmkânsız	Çok zor	Zor	Normal	Kolay
Yemek pişirmek	8	18	39	20	15
Yemek yemek	13	0	13	74	0
Bulaşık yıkamak	55	0	0	45	0
Depolama alanlarına ulaşmak	5	27	27	37	4
Yatağa transfer olmak	18	9	31	37	5
Kişisel bakım yapmak	11	0	18	71	0
Banyo yapmak	9	22	35	25	9
Tuvalet ihtiyacı gidermek	9	13	37	36	5
Oturmak	15	22	15	35	13
Çalışmak	16	13	9	58	4
Genel değerlendirme	15.9	12.4	22.4	43.8	5.5

Kiracı olarak ikamet edenlerin % 93’ü evlerine ulaşmak için merdiven kullanırken konut içinde merdiven kullanan yoktur. Sahibi olduğu konutlarda ikamet edenlerin konut içinde merdiven bulunmadığı, konut sahibi olmayanların ikamet ettiği konutlarda, konut dışında %50’lik bir oranının merdiven kullanma zorunluluğu olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan, hem kiracıların (%9) hem de ev sahibi (%10) olanların konut içinde asansör kullanmalarının hareket kolaylığı sağladığı söylenebilir. Konut dışında ise asansör kullanımının hem kiracı hem de ev sahibi düzeyinde yaygın olması kullanım kolaylığı ve hareket özgürlüğü sağladığı söylenebilir. Ev sahibi olanların konut içinde %13, konut dışında ise %100 oranında rampa kullanmalarının tekerlekli sandalye kullanıcılarına, hareket ve manevra özgürlüğü sağladığı ve konutlarındaki ulaşım sorunlarına daha iyi çözüm ve kullanım kolaylığı getirdiği söylenebilir. Ekonomik durumu iyi olanların kendi konutlarına sahip olmalarından dolayı merdiven engelini büyük ölçüde ortadan kaldırdıkları söylenebilir. Ko-

nut ve konut dışında kullanılan merdivenler, araştırma grubunun direkt kullanım etkinliğini azaltmakta ve hareket özgürlüğünü kısıtlamaktadır.

Tekerlekli sandalye kullanıcılarının konut içi yaşamsal ihtiyaçlarını giderirken karşılaştıkları zorluk/kolaylıklar Tablo 4’de verilmiştir.

Tekerlekli sandalye kullanıcılarının yaşamsal ihtiyaçlarından olan temel zaruri eylemleri gerçekleştirmede çok zorlandıkları (%51,7); sadece %5,5’lik bir grubun temel ihtiyaçların giderilmesinde kolaylık yaşadıkları tespit edilmiştir. Genelde, araştırma grubunun konut içi yaşam faaliyetleri esnasında tuvalet, banyo, mutfak ve yatak odasındaki eylemlerde zorluk yaşadıkları söylenebilir.

Tekerlekli sandalye kullanıcılarının konutta yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hareketlerini kısıtlayan mobilya ve donatı elemanları ile ilgili sonuçlar Tablo 5’de verilmiştir.

Yapıldığı tespit edilmiş olup asansör, merdiven ve rampa gibi ulaşım araçlarında çok sınırlı düzenlemelere gidilmiştir. Bu durumun, tekerlekli sandalye kullanıcıların yaşamlarına sınırlar getirdiği söylenebilir. Hayati önem

Tablo 5. Konutlarda Hareketleri Kısıtlayan Mobilya ve Donatı Elemanları

Mobilya ve Donatı Elemanları	Kullanım zorluğu %				
	İmkânsız	Çok zor	Zor	Normal	Kolay
Vestiyer	18	22	37	18	5
Mutfak dolapları	18	51	22	9	0
Elbise dolabı	32	27	27	14	0
Yatak	18	15	15	41	11
Koltuk	5	15	27	37	16
Sandalye	27	18	33	20	2
Kitaplık	22	22	34	20	2
Çalışma masası	0	17	24	34	25
Tuvalet masası	0	20	24	40	16
Yemek masası	2	27	51	15	5
Zeminler	18	41	27	9	5
Kapılar	22	36	36	2	4
Pencereler	27	47	20	2	4
Merdivenler	100	0	0	0	0
Genel değerlendirme	22	25.5	27	18.5	7

Tablo 5 değerleri analiz edildiğinde, tekerlekli sandalye kullanıcılarının, mobilya ve donatı elemanlarının kullanımında %75’ e ulaşan oranlarda zorluk veya kullanım imkânsızlığı yaşadıkları tespit edilmiştir. %7’lik bir oranda ise kullanıcıların mobilya ve donatı elemanlarının kullanımında zorlanmadıkları belirlenmiştir. Bireysel olarak en fazla depolama, oturma ve yatma ile ilgili mobilyaların kullanımında zorluk yaşandığı, masa kullanımlarında ise daha az zorlanıldığı söylenebilir. Pencere ve kapıların hareket özgürlüğünü yüksek oranda sınırladığı, merdivenlerin ise tekerlekli sandalye kullanıcılarının hareket kabiliyetlerini imkânsızlaştırdığı tespit edilmiştir.

Tekerlekli sandalye kullanıcılarının konutlarında kullanım kolaylığı oluşturmaya yönelik yapılan bazı düzenlemelere ilişkin veriler Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Konutta Yapılan Düzenlemeler

Konutta düzenlemeler	Düzenleme oranı %	
	Evet	Hayır
Aydınlatma	74	26
Asansör	20	80
Yangın çıkışı	0	100
Engellilere göre priz/anahtar	20	80
Koridorlar	85	15
Merdiven sistemleri	0	100
Rampalar	18	82
Genel değerlendirme	31	69

Araştırma grubunun yaşamlarını kolaylaştıran konut düzenlemelerinin başında; aydınlatma ile koridorlarda manevra ve ulaşım kabiliyetini kolaylaştıran düzenlemeler

arz eden acil durumlarda yangın çıkışlarında hiçbir düzenlemeye gidilmemesi dikkat çekicidir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tekerlekli sandalye kullanıcılarının konut içi ve konut dışı yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik temel eylemlerin gerçekleştirilmesinde yüksek oranda zorlandıkları (%51,7); sadece %5,5’lik bir grubun bu temel eylemlerin gerçekleştirilmesinde zorluk yaşamadığı tespit edilmiştir. Mobilya ve donatı elemanlarının kullanımında ise %75’lik oranda zorluk veya kullanım imkânsızlığı yaşandığı, %7’lik oranda ise kullanıcıların mobilya ve donatı elemanlarının kullanımında güçlük yaşamadığı belirlenmiştir. Pencere ve kapıların ise hareket özgürlüğünü yüksek oranda sınırladığı, merdivenlerin ise tekerlekli sandalye kullanıcılarının hareket kabiliyetlerini imkânsızlaştırdığı tespit edilmiştir.

İkamet edilen konutlardan %97’sinin özel tasarım şeklinde yapılmadığı, sadece %3’lük kısmının tekerlekli sandalye kullanıcılarının kısmi ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde özel olarak tasarlandığı belirlenmiştir. Tekerlekli sandalye kullanıcılarının ister konut sahibi (%37) ister kiracı (%63) olarak, Türk İmar Kanunu’nda öngörülen standart konut büyüklüğünden daha fazla alana sahip konutları tercih etmiş olmalarına rağmen, konutlarında yeni düzenleme ve adaptasyona ihtiyaç duyması yeni sorunlar oluşturabilmektedir. Bu durumda, uygun olmayan ortamda yaşayan engellilerin düşük olan fiziksel yetenekleri daha fazla sınırlanmakta, yaşam hakkı etkilenecek konut içinde yaşamları zorlaşmakta, toplum veya sosyal yaşamdan dışlanabilmektedirler. Ayrıca, uygun olmayan çevrede yaşama zorunluluğunun bu bireyleri bir başkasının yardımına muhtaç veya bağımlı bireyler haline getirdiği söylenebilir.

Devlet'in tekerlekli sandalye kullanıcılarına yönelik konut standardizasyonuna ve mimari yapılaşmada tekerlekli sandalye kullanıcılarının ihtiyaçlarına yönelik donanımlı konutların üretimini teşvik etmesi ile bu kullanıcı grubun hayat standardı ve yaşam kalitesinin yükseleceği söylenebilir. Bununla birlikte, tekerlekli sandalye kullanıcılarının konut içi ve konut dışı yaşam alanlarında karşılaştıkları sorunların çözümleri ancak tasarımlarda kullanıcının yaşam aktiviteleri ve gereksinimlerinin çok boyutlu düşünülerek yapılması, meslekler arası iletişim ve disiplinle konut ve kullanıcının ihtiyacına yönelik projeler ile mevcut sorunların çözülebileceği söylenebilir. Tasarımcıların, konut ve mobilya tasarım uygulamalarında "herkes için tasarım" fikrini ön planda tutması, engelli bireylerin yaşam kalitesini sadece ikamet ettiği mekânlarda değil diğer sosyal yaşam alanlarında da artıracağı önerilebilir. Sonuç olarak, insan hayatının geçtiği bütün yaşam alanlarında yapılaşmış çevrenin herkes için kullanılabilir olması, potansiyel kullanıcıların yaşam haklarının verilmesidir.

5. KAYNAKLAR

1. The United Nations, General Overview: First Fifty years. History of Disability and United Nations. Division for Social Policy and Development. Department of Economic and Social Affairs. United Nations enable, 2007.
2. United Nations, Human Rights and Disability, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights - Geneva, Switzerland, 2003.
3. United Nations, the Universal Declaration of Human Rights. Fiftieth Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights 1948 – 1998. General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948
4. İnternet : Raporlar Birleşmiş Milletler Sisteminde Özürlülük.
<http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararası/bmsistemind/eozurluluk.htm>
5. Artar, Y., Karabacakoğlu. Ç., "Ortez ve Tekerlekli Sandalye'nin Üretimi, Standartları ve Pazar Potansiyeli", *Milli Prodüktivite Merkezi*, Ankara, 18-30 2003.
6. İnternet: AB'nin nüfus sorunu: <http://kadin.bianet.org/2004/11/01-k/45117.htm>
7. İnternet: Avrupa Komisyonu engelliler konferansı, Amsterdam,
<http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararası/ab.htm>
8. Aysoy, M., "Özürlüler Politikası.", Açık Kitaplar, İstanbul, 14-16,28-30,49-52,77- 78(2004).
9. İnternet: Türkiye Özürlüler Araştırması Temel Göstergeleri .http://www.ozida.gov.tr/araştırma/öztemel_gosterge.htm
10. Resmi Gazete, İnsan Hakları Evrensel Beyanname, 7217 nolu resmi gazete, 27 Mayıs 1949.
11. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 61. Madde. Ankara, 1982.
12. Mutluer, S.Y., "Tekerlekli Sandalye Kullanan Bedensel Özürlüler İçin Uygun Konut Tasarımı ve Çevre Düzenlemesi", Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Konya,16-37,48-53,60-75,176-188, (1997).
13. Çınar, H., "An Investigation Into Kitchen Units, Dimensions İn Relations To Wheelchair User ", Yüksek Lisans Tezi, *London Guildhal University*, London, 30-50 (1997)
14. Çınar. H., ve Gürleyen, L. "Fiziksel Engelliler İçin Mutfak Mobilyası Tasarımında Ergonomik Yaklaşımlar", *9. Ulusal Ergonomi Kongresi*, Denizli, 351-356 (2003)
15. Çınar, H., Gürleyen, L., "Fiziksel Engelliler İçin Yatak Odası Mobilyalarında Ergonomik Yaklaşımlar" , *10. Ergonomi Kongresi*, Bursa, 798-808,(2005).
16. Yıldız, B., "Engelliler İçin Dış Mekan Tasarım Özellikleri", Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara,1-6,15-25,37-50,55-68(2003)
17. Goldsmith, S., " Designing for the Disabled: The New Paradigm " *Architectural Press*, Oxford,110-150,170-180 (1997)
18. Goldsmith, S., "Desinging for the disabled problems of conflicting criteria. *MA (contab) Riba Publicotions Limited*, London, 70-75 (1976).
19. Sürmen, Ş. Tekerlekli Koltuktaki İnsanların Hayatından Tablolar ve Bir Mimarlık Klavuzu. İstanbul Teknik Üniversitesi Vakfı. İstanbul, 90-98, 120-125 . (1988).
20. Sapey, B. Disabling Homes: a study of the housing needs of disabled people in Cornwall, Taylor & Francis group. Routhledge, Journal of Disability & Society. Volume 10, Issue 1. January 1995 , pages 71 – 86.
21. Berg, K., Hines, M. and Allen, S. Wheelchair Users at Home: Few Home Modifications and Many Injurious Falls. *American Public Health Association*, American Journal of Public Health Vol 92, No. 1, January 2002.
22. Gündüz, A., "Bedensel Engelliler Gözü İle Ülkemizdeki Yaşam Koşulları ve Yerleşim Sorunları", *TMMOB. Mimarlar Odası. Ankara* 316-325 (1996).
23. Rawlings, B., "Observation as a Method of Collecting Data", *Research Seminar Series*, The Institute of Advanced Studies, Manchester Polytechnic, Manchester, 21-25 (1991).
24. Mutluer, S.Y., "Tekerlekli Sandalye Kullanan Bedensel Özürlüler İçin Uygun Konut Tasarımı ve Çevre Düzenlemesi", Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Konya,16-37,48-53,60-75,176-188, (1997).
25. Kaleli, E.E., "Türkiye'de Tekerlekli Sandalye Engellileri İçin Konut İç Mekanları ve Donatı Elemanları'nın Tasarımına Bir Yaklaşım", Yüksek Lisan, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü", Ankara 32-40, 71-79, 150-160, 180-186 (2002)